

Избор на подходящ
инструмент за оценка на
управлението на морска
защитена територия

Кратко ръководство

Защо оценката на управлението е ключова за успеха на морските защитени територии

Ефективното управление е в основата на всяка успешна морска защитена територия (МЗТ). Докато екологичният мониторинг показва какво се случва във водата или в крайбрежната зона, оценките на управлението разкриват защо се получават съответните резултати и как те могат да бъдат подобрени. Оценяването на управлението, прилагането на мерките, ресурсната обезпеченост и ангажираността на заинтересованите страни в една МЗТ предоставят на управителите ценни насоки за силните и слабите страни на техните управленски практики. Тези оценки могат също да разглеждат външни фактори като климатични промени, незаконен риболов, въздействие на туризма и пропуски в политиките, които биха могли да възпрепятстват успеха.

Инструментите за оценка на ефективността на управлението (РАМЕ инструменти¹) са насочени към четири основни компонента:

Заедно тези четири компонента предоставят цялостна картина за това, доколко една МЗТ функционира ефективно не само по отношение на екологичните резултати, но и по своя капацитет да се адаптира, да ангажира заинтересованите страни и да бъде устойчива във времето.

¹Инструменти за ефективност на управлението на защитени територии

Избор на подходящ подход за оценка на вашата МЗТ²

Определяне на целите и обхвата

Оценките на ефективността на управлението на защитените територии могат да се извършват на различни пространствени нива, като изборът на подходящ инструмент зависи, както от мащаба, така и от целта на оценката. На ниво отделна МЗТ оценяването обикновено цели усъвършенстване на управлението на място и повишаване на прозрачността и доверието сред заинтересованите страни. На ниво мрежа от МЗТ оценките са насочени към по-широки стратегически цели, сред които екологична свързаност, съгласуваност на политики и регионално сътрудничество. Те изследват доколко всяка отделна МЗТ допринася за общите природозащитни цели и дали мрежата като цяло функционира ефективно. Този подход подпомага стратегическото планиране, съгласуване на стандартите и обмен на опит между отделните територии.

Преди да изберете метод за оценка е важно ясно да определите обхвата на оценката, какво целите да постигнете и на какво ниво ще се извършва тя. Това може да спомогне да се определи кои управленчески аспекти трябва да бъдат оценени, като например политики, изпълнение или работа с общността, а също и да се прецени, дали избраният подход отговаря на целите и контекста на вашата МЗТ.

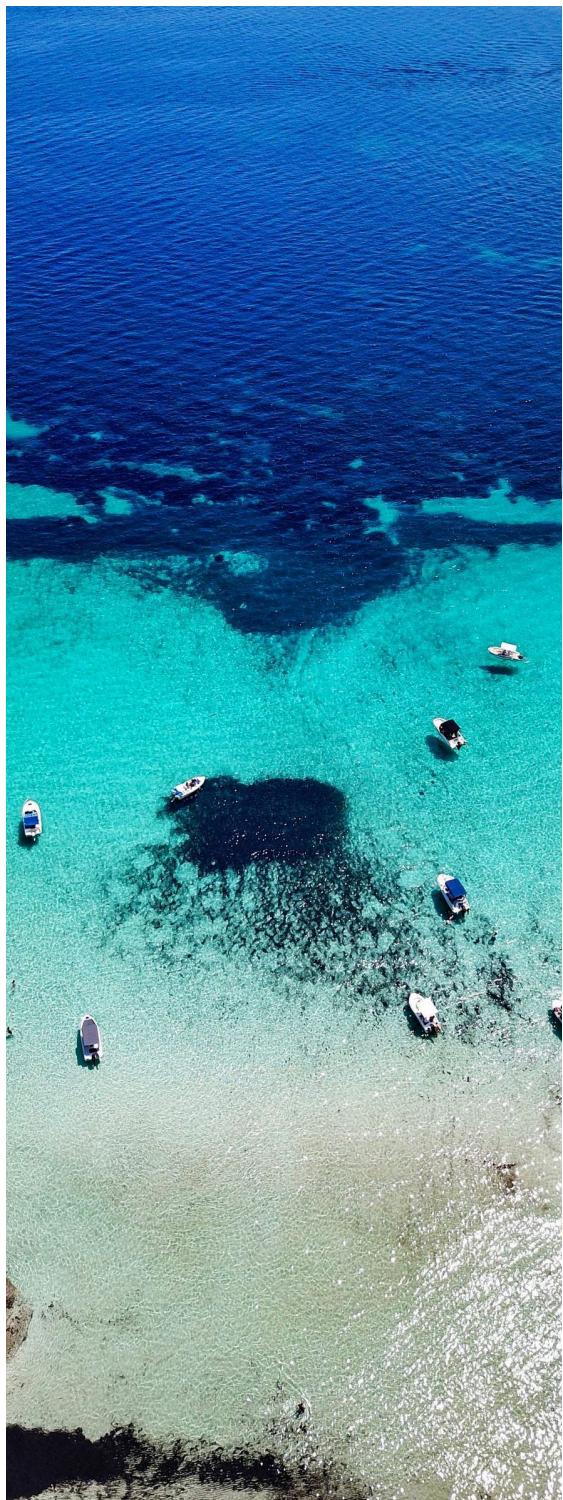
За да изберете обхвата на оценката си, ясно определете какво искате да постигнете и дали оценявате една МЗТ или цяла мрежа. Това ще ви помогне да решите на кои управленчески аспекти да се съсредоточите и кой инструмент най-добре отговаря на вашите нужди.

На ниво конкретна МЗТ, оценките за оперативно управление могат да помогнат за:	На ниво мрежа от МЗТ, оценките могат да бъдат:
Подобряване на управлението на местно ниво чрез идентифициране на ефективни практики, управленски механизми и области, нуждаещи се от подобрение.	Оценяване на общото природозащитно въздействие на мрежата.
Оценката на пространствения дизайн и планирането на МЗТ.	Оценяване на пространствения дизайн и планирането на мрежата.
Проследяване на напредъка в изпълнението на природозащитните цели и ясното комуникиране на постигнатите резултати.	Насърчаване на съгласувани политики и координация между множество МЗТ в рамките на морски басейни или регионални мрежи от защитени територии, с цел подкрепа на междуинституционалното сътрудничество и справяне с общи екологични предизвикателства.
Оценяване доколко определени групи видове (напр. морски бозайници) са взети предвид в планирането и постигнатите резултати.	Оценка на цялостното въздействие на мрежата върху видовете.
Насърчаване на доверие и прозрачност чрез ясно адресиране на опасенията на заинтересованите страни.	Оценяване на приноса на всяка МЗТ към общите резултати и споделените цели.
Насочване на стратегически корекции и адаптивно управление, особено в отговор на изменението на климата.	Подпомагане на стратегическото планиране, хармонизиране на стандартите за управление и насърчаване на обмена на знания.
Определяне на готовността за сертифициране или получаване на етикет за ефективност.	

²МЗТ, която управлявате - за краткост ще бъде наричана вашата МЗТ в ръководството

Списък за проверка:

Насоки за избор на подходящ инструмент за оценка на вашата МЗТ

Като управител или член на екипа за управление, изборът на подходящ инструмент за оценка изисква постигане на баланс между практическата приложимост и дългосрочната устойчивост.

Преценете дали процесът на оценяване е изпълним с оглед на наличния капацитет и ресурси във вашата МЗТ и възможността той да бъде изпълняван в бъдеще. Подходящият инструмент следва да бъде лесен за прилагане на практика, приспособим към местния контекст и да предоставя полезни аналитични изводи, които да подпомогнат непрекъснатото подобряване на управлението.

Вземете предвид етапа на развитие на вашата МЗТ

Етапът на развитие на вашата МЗТ е определящ фактор при избора на подходящ метод за оценка:

- Ако вашата МЗТ е **наскоро създадена**, дайте приоритет на инструменти, които подпомагат планирането, ангажирането на заинтересованите страни и изграждането на управленски структури. Това ще осигури солидна основа за бъдещо ефективно управление.
- Ако вашата МЗТ е вече в **напреднал етап**, търсете подходи, които оценяват резултатите от опазването, дългосрочния ефект и адаптивното управление. Това ще подпомогне усъвършенстването на стратегиите, демонстрирането на тяхната ефективност и подпомагането на вземането на бъдещи решения.

Наличност на различни езици

Много инструменти за оценка са налични на различни езици. Изберете инструмент, който е лесно разбираем и ясен за вашия екип и заинтересованите страни, за да се гарантира ефективно участие на всички. Повечето инструменти предоставят ръководства, речник на ключови думи или указания за оценяване.

Вземете предвид наличното време и желаната дълбочина на анализа

Наличното време, ресурсите и степента на подробност ще определят най-подходящия тип оценка. В зависимост от тези фактори, оценките могат да се провеждат в различни формати и с различна степен на детайлност:

- Задълбочените оценки** продължават няколко седмици и често включват работни срещи с участието на заинтересовани страни. Тези оценки осигуряват изчерпателна информация чрез гъвкави подходи и изискват надеждни данни за екологични, социално-икономически и управленски показатели. Обикновено са умерено скъпи и изискват опитни фасилитатори с техническа експертиза.
- Оценките със средна продължителност** и детайлност се провеждат от 3 до 7 дни и предоставят оценка на различните управленски елементи, на целите за опазване и заплахите. Те се основават на структурирани качествени и количествени данни и се различават по своя фокус. Някои са насочени към тенденциите в състоянието на обектите на опазване, докато други поставят приоритет върху постигането на SMART³ цели. Някои подходи се фокусират единствено върху природозащитните резултати, докато други включват социално-икономически измерения, за да осигурят по-цялостна представа за ефективността на управлението.
- Бързите оценки** се извършват от 1 до 3 дни и дават общ преглед на ефективността на управлението. Подходящи са за по-широки сравнения или тематични оценки, като климатична устойчивост или общо представяне, използвайки съществуващи доклади, данни от мониторинг и експертни мнения.

Вид на оценката

При избора на инструмент за оценка е важно да се има предвид кой ръководи оценката и как тя ще се провежда, тъй като това влияе върху обективността, ефективността и ангажираността на заинтересованите страни:

- Самооценките** се извършват вътрешно от управителите и администрацията на МЗТ и представляват практичен и лесен начин за придобиване на информация.
- Автоматизираните оценки** използват програми и дигитални платформи за изчисляване на показатели за ефективност и се базират на предоставени от потребителите данни. Те обикновено се прилагат за оценки на мрежи от МЗТ.
- Външните оценки** се провеждат от независими експерти или рецензенти, което повишава тяхната достоверност и обективност и ги прави особено подходящи, когато се използват за формално признаване или сравнително съпоставяне.

Необходим опит и финансови ресурси

Преди да изберете инструмент за оценка, вземете предвид наличните финансови и човешки ресурси при изпълнението ѝ, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. Разходите могат да варират в зависимост от продължителността на работните срещи, броя на участниците, нуждите от фасилитация, събиране на данни и евентуални софтуерни или лицензионни изисквания.

³(S – Конкретна; M – Измерима; A – Постижима; R – Релевантна / Значима; T – С определен срок/ Ограничена във времето)

Необходим опит и финансови ресурси

- Задълбочените подходи** обикновено имат от средни до високи разходи и изискват обучени фасилитатори с техническа експертиза в управлението и мониторинга на МЗТ.
- Средните подходи** са с умерени разходи и могат да се водят от обучен персонал на МЗТ с базови умения за фасилитация и известна предварителна подготовка.
- Бързите подходи** са с ниски разходи и разчитат основно на наличния персонал и съществуващи данни, което ги прави подходящи за бързи оценки или при ограничени ресурси.

Средства за проверка

За да се осигури достоверност и точност, инструментите за оценка често включват вградени механизми за проверка. Те могат да бъдат:

- Оценяване, базирано на доказателства** – изисква предоставяне на подкрепящи документи, източници на данни или референтни показатели, за да се обосноват отговорите.
- Валидация чрез консенсус** – резултатите се потвърждават чрез групово дискусия, принос от заинтересовани страни или работни срещи с участието на заинтересовани страни.

Крайни стъпки

Накрая съобразете инструмента за оценка с вашите цели за опазване и управленския контекст на МЗТ. Той трябва да отчита специфичните за вашата МЗТ екологични, социални и управленски предизвикателства и да се съчетава ефективно със съществуващите системи за мониторинг и докладване.

След като инструментът е избран, уверете се, че вашият екип е подготвен за провеждане на оценката, като:

- Изградете капацитет** чрез обучение и запознаване с инструмента.
- Съберете подходящи данни** и активно ангажирайте заинтересованите страни, за да постигнете надеждни резултати с тяхно участие.
- Анализирайте и оценете представянето** по ключови индикатори като планиране, вложени ресурси, процеси, резултати и въздействие

Като прецените внимателно тези фактори, ще сте в състояние да изберете подход за оценка, който осигурява полезни изводи, стимулира постоянни подобрения и засилва дългосрочната ефективност на МЗТ или мрежата.

Резултати от оценките

Оценките на ефективността на управлението могат да предоставят информация, която е извън рамките на оперативната дейност. За да извлечете максимална полза, уточнете какви резултати желаете да оценявате:

- Проследяване на състоянието** на обектите на опазване и промените в тях с времето.
- Оценка на постигането на целите за опазване на МЗТ във връзка с конкретни показатели** за опазване на биоразнообразието или устойчивото използване на ресурсите.
- Оценка по трите основни измерения:** природни и социално-културни ценности, както и екосистемните услуги
- Фокусиране единствено върху природните ценности**, ако това съответства на вашите приоритети и наличните данни.

**BLUE
CONNECT**

За нас

BLUE CONNECT е проект, финансиран от програма Хоризонт Европа, насочена към опазване на бъдещето на моретата и океаните ни. Изпълнява се в периода септември 2024 – март 2028 г. и цели да отговори на спешната нужда от защита и възстановяване на морските местообитания и екосистеми, съобразявайки се с амбициозните цели за опазване на Европейския съюз и глобалните цели за 2030 г.

Чрез сътрудничество и приобщаване BLUE CONNECT обединява управители на морски защитени територии, публични органи, научни институти и местни общности в 12 демонстрационни територии от четири морски басейна и извън тях. Заедно ние разработваме, популяризираме и демонстрираме систематична, научнообоснована методология за планиране и управление на морските защитени територии.

Разработено от:

UNIVERSIDAD DE MÁLAGA

European Thematic Center-University of Malaga

Рецензенти: Jasmina Uusitalo, Francisco Rafael Barbosa-Gonzalez, Joan Fabres.

Цитиране: Otero, M. M, Bauer, B., 2025. Избор на подходящ инструмент за оценка на управлението на морска защитена територия. Кратко ръководство. BlueConnect Project, 8pp.

This project has received funding from the European Union's HORIZON Innovation Actions under Grant Agreement No 1011656759